

ISSN 2080-1807

Magdalena Wołoszyn

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wydział Humanistyczny

Instytut Filologii Polskiej

e-mail: woloszynmagdalena1993@gmail.com

Czy memy są tekstami kultury?

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2019.001>

STRESZCZENIE: Memy internetowe stanowią rodzaj komentarza do różnego rodzaju wydarzeń i zjawisk. Pełnią wiele funkcji, od ludycznej, informacyjnej, po perswazyjną. Ich twórcy starają się zaskoczyć odbiorców swoją kreatywnością. Celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie postawione w tytule: czy memy są tekstami kultury? Biorąc pod uwagę dane leksykograficzne i propozycje badaczy dotyczące definiowania tekstu kultury, memy można uznać za teksty tego rodzaju. Tak jak teksty kultury stanowią znaczący, spójny i świadomy wytwór kultury, umysłowości i aktywności kulturowej człowieka. Są wewnątrznie zorganizowanym, uporządkowanym według określonych reguł, wytworem kultury stanowiącym całość. Jako funkcjonujące w Sieci mają zdolność do rozprzestrzeniania się i rozwoju. Ujawnia się tym samym jedna z najważniejszych ich cech, mająca swe korzenie w teorii memetycznej Richarda Dawkinsa, a mianowicie „zaraźliwość”. Memy internetowe są wytworem, realizującym pewien utrwalony wzorzec kulturowy. Poprzez swoją budowę, sposób przekazu i siłę oddziaływania są wśród użytkowników mediów nośnikiem pewnych idei, oddziałują także na wyobraźnię i emocje odbiorców. Stanowią nowy tekst (cyfrowej) kultury.

SŁOWA KLUCZOWE: memy, memy internetowe, tekst kultury, wytwór kultury, Internet.

Wprowadzenie

Memy są atrakcyjnym i ciekawym rodzajem komentarza do aktualnych wydarzeń świata polityki, sportu czy po prostu życia codziennego, w zasadzie do każdej możliwej sytuacji – ich repertuar i tematyka nie znają granic. Dla twórców memów nie istnieją tematy tabu. Memy bawią, śmieją, komentują, informują o czyichś poglądach, niekiedy szokują. Co ciekawe, towarzyszą nie tylko użytkownikom Internetu, są bowiem dostępne także w prasie (czego przykładem jest np. rubryka *Mamy memy* zamieszczona w tygodniku „Polityka”) czy telewizji. Twórcy memów (a może nimi zostać każdy użytkownik Internetu poprzez wejście i stworzenie memu na przeznaczonych do tego konkretnych, specjalnych stronach internetowych) starają się, by ich dzieła zainteresowały jak największą liczbę odbiorców. Dlatego też, by uatrakcyjnić swój przekaz, stosują różnorodne techniki i zabiegi: kolaż, fotomontaż, gra słów, gra znaczeń, nawiązania intertekstualne, odwołania do powszechnie znanych tekstów kultury i inne. Jednak warto sobie zadać w tym miejscu pytanie: czy memy same w sobie można uznać za teksty kultury, czy tylko za przekazy/komunikaty nawiązujące do nich i je wykorzystujące? Tu zdania są podzielone. W niniejszym artykule postaram się odpowiedzieć na to pytanie.

Definicje pojęcia *tekst kultury*

Rozpocznę od przywołania różnych definicji pojęcia *tekst kultury*¹ i jego rozumienia na gruncie tekstologii i antropologii kultury, a następnie postaram się wydobyć te wyróżniki, które decydują o uznaniu tekstu za tekst kultury.

Autorzy *Słownika terminów literackich* definiują tekst kultury jako

¹ W popularnych słownikach języka polskiego (m.in.: *Słowniku języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, *Uniwersalnym słowniku języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, *Innym słowniku języka polskiego*, pod red. M. Bańki, czy *Słowniku języka polskiego PWN*, dostępnym online) nie odnajdziemy oddzielnego hasła „tekst kultury”. Także w hasle „tekst” nie widnieje wyjaśnienie omawianego pojęcia.

każdy wewnętrznie zorganizowany według określonych reguł, znaczący wytwór kultury, np. dzieło plastyczne, strój, zachowanie realizujące pewien społecznie utrwalony wzorzec².

Natomiast *Słownik terminologii medialnej* zawiera krótką, ale treściwą definicję omawianego pojęcia. Zdaniem jego autorów tekst kultury to

każda spójna sekwencja znaków³.

Najlepszą, moim zdaniem, definicję omawianego pojęcia prezentuje *Słownik pojęć i tekstów kultury*, w którym została zamieszczona obszerna definicja. Brzmi ona następująco:

tekst będący dobrem zbiorowym; zachowywany, przekazywany i wzbogacany przez kolejne pokolenia, zobiektywizowany wynik współdziałania i twórczej aktywności wielu pokoleń, zdolny do rozprzestrzeniania się i rozwoju. Jest efektem powtarzalności określonych zachowań wewnętrznych i zewnętrznych członków społeczeństwa (np. myślenia, odczuwania, skłonności do zachowań twórczych). Tekst kultury ma wymiar materialny i duchowy, jednostkowy i globalny. Wymiar materialny to konkretne przedmioty, jak np. książka, malowidło, nagrana taśma filmowa, zapis nutowy; wymiar duchowy oznacza zdolność przedmiotu materialnego do bycia nośnikiem idei (wymiar symboliczny przedmiotu), kształtowania postaw, oddziaływania na intelekt, emocje [...]. Istotną funkcję dla tekstu kultury pełni język, jako narzędzie współtworzące je, uczestniczące w ich opisie, krytyce i przekazywaniu z pokolenia na pokolenie⁴.

Pojęcie tekstu kultury zdefiniowane zostało również w komentarzach do *Podstawy programowej przedmiotu język polski* z 2008 r.⁵ – gdzie potraktowano je jako:

² M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2008, s. 575.

³ *Słownik terminologii medialnej*, pod red. W. Pisarka, Kraków 2006, s. 214.

⁴ *Słownik pojęć i tekstów kultury*, pod red. E. Szczęsnej, Warszawa 2002, s. 307.

⁵ W obecnie obowiązującej *Podstawie programowej przedmiotu język polski* również ważnym obszarem jest odbiór tekstów kultury, rozumianych w ten sam sposób, co w cy-

świadomy wytwór umysłowości człowieka, stanowiący całość, uporządkowany według określonych reguł, to np. utwór literacki, publicystyczny, medialny, dzieło sztuki malarskiej, spektakl teatralny, film, a także wszelkie działania artystyczne, realizujące jakiś utrwalaony wzorzec kulturowy⁶.

Jedną z pierwszych osób, które zajęły się badaniem tekstów kultury był krytyk i historyk literatury, Stefan Żółkiewski. Według badacza:

tekstem kultury odrębnym będzie organizacja pejzażowa i zabudowa dekoracyjna parku sentymentalnego [...] czy utrwalaona w opisie Zofiówki przez Trembeckiego. Tekstem tym będzie późnośredniowieczny karnawał w grodzie zachodnim czy też karnawał rzymski w późnej wersji utrwalaony w opisie Goethego. Tekstem kultury będzie koronacja Kazimierza Wielkiego, tak jak ją dla nas rekonstruuje Gieysztor. Tekstem kultury będzie kostium ludowy [...], będzie oda (jako gatunek oratorski)⁷.

Autorzy *Tekstologii* – Jerzy Bartmiński i Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska – jako teksty kultury traktują te, które zasługują na uwagę ze względu na ich pewną doniosłość i wagę kulturową. Zaliczają do nich

wytwory aktywności kulturowej człowieka, takie jak – poza utworami literackimi – także filmy, sztuki teatralne, kompozycje muzyczne, obrazy, będące dobrem zbiorowym, jak również stroje i dzieła plastyczne⁸.

towanej wyżej *Podstawie programowej* z 2008 r., ponieważ obszar Kształcenie literackie i kulturowe obejmuje część zapisów i obszarów "starej" podstawy, w tym cały obszar Analiza i interpretacja tekstów kultury (<http://www.bc.ore.edu.pl/Content/232/Tom+2+J%C4%99zyk+polski+w+szkole+podstawowej%2C+gimnazjum+i+liceum.pdf>, [online] [dostęp 12 lutego 2019]).

⁶ *Podstawa programowa z komentarzami, t. 2, Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, Warszawa 2008, s. 56.

⁷ S. Żółkiewski, *Teksty kultury. Studia*, Warszawa 1988, s. 28.

⁸ Na to, że teksty kultury mogą być realizowane w ramach różnych kodów wskazywał też Maciej Maryl: „teksty kultury wyrażają się za pośrednictwem konkretnych mediów podstawowych [...] – jak słowo, obraz i widowisko, którym kształt nadają poszczególne

Co ważne, lubelscy językoznawcy podkreślają to, że nie wszystkie wytwory można uznać za teksty kultury. Są nimi tylko te teksty, które spełniają pewne warunki: są nośnikami pewnych idei, potrafią oddziaływać na wyobraźnię i emocje, a społeczność uznała je za ważne dla niej⁹.

Wyróżniki tekstu kultury

Na podstawie analizy przywołanych wyżej definicji leksykograficznych i specjalistycznych można wymienić następujące wyróżniki, które pozwalają na uznanie jakiegoś tekstu za tekst kultury. Tekst kultury:

- to znaczący, spójny, świadomy wytwór kultury, umysłowości i aktywności kulturowej człowieka;
- to wewnętrznie zorganizowany, uporządkowany według określonych reguł, wytwór kultury stanowiący całość;
- jest dobrem zbiorowym, zdolnym do rozprzestrzeniania się i rozwoju;
- jest efektem powtarzalności określonych zachowań wewnętrznych i zewnętrznych członków społeczeństwa (np. myślenia, odczuwania, skłonności do zachowań twórczych);
- ma wymiar materialny i duchowy, jednostkowy i globalny;
- współtworzącym go narzędziem jest szeroko rozumiany język;
- to wszelkie działanie artystyczne, które realizuje jakiś utrwalony wzorzec kulturowy;
- jest nośnikiem pewnych idei; oddziałuje na wyobraźnię, emocje, a społeczność uznaje go za ważny;
- to każda spójna sekwencja znaków¹⁰.

technologie przekazu, na przykład pismo, druk, koncert, film, wystawa w galerii czy w witrynie sklepowej. Repertuar tych technologii, czyli zasób form ekspresji treści, jest kulturowo zmienny” (M. Maryl, *Teksty – kultury – uczestnictwa*, [w:] *Teksty kultury uczestnictwa*, pod red. A. Dąbrówki, M. Maryla, A. Wójtowicz, Warszawa 2016, s. 9).

⁹ J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Warszawa 2009, s. 72.

¹⁰ W niniejszym tekście przyjmuję definicję tekstu kultury, której składowe wymienione są w punktach powyżej.

Pojęcie memu i memu internetowego. Memy jako teksty kultury

Wróćmy do pytania postawionego w tytule artykułu: czy memy są tekstami kultury? Czy mem spełnia zestawione wyżej wyróżniki właściwe tekstowi kultury?

Samo pojęcie memu, jak powszechnie wiadomo, obecne jest w nauce za sprawą teorii Richarda Dawkinsa, który już w 1976 r. jako pierwszy w książce pt. *Samolubny gen* posłużył się tym pojęciem do nazwania nowego zjawiska: podstawowej jednostki przekazu kulturowego (ewolucji kulturowej) i jednostki naśladownictwa, którą rozumie on analogicznie do genu (w ewolucji biologicznej)¹¹. Przykładami memów według autora teorii memetycznej są

melodie, idee, obiegowe zwroty, fasony ubrań, sposoby lepienia garnków lub budowania łuku¹².

Rozumie on zatem mem w bardzo szeroki sposób. Pojęcie to szybko przeszło także do innych kręgów nauki i zostało wykorzystane do nazwania nowego zjawiska, które pojawiło się w Internecie – memu internetowego. Mianem tym określa się

zdigitalizowaną jednostkę informacji (obrazek, film, stronę internetową, hasło, hiperłącze), która rozprzestrzenia się w Sieci¹³.

Pojęcie memu zostało tu zaadoptowane przede wszystkim na podstawie jednej analogicznej cechy memu z teorii memetycznej: zaraźliwości¹⁴. Analogia polega na tym, że badacze dostrzegają rozprzestrzenianie się

¹¹ Zob. też: M. Juza, *Memy internetowe – tworzenie, rozpowszechnianie, znaczenie społeczne*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 4, s. 49.

¹² R. Dawkins, *Samolubny gen*, Warszawa 1996, s. 146.

¹³ M. Kowalewska, *O rozumieniu i o braku rozumienia dla memów*, [w:] *E-gatunki. Dziennikarz w nowej przestrzeni komunikowania*, pod red. W. Godzica, Z. Bauera, Warszawa 2015, s. 183.

¹⁴ M. Zaremba, *Memy internetowe (2010–2011)*, „Media i Społeczeństwo” 2012, nr 2, s. 62.

memów w środowisku internetowym niczym wirusy, zarazki (wywołujące chorobę lub uszkodzenia w komputerze)¹⁵. Jest to zatem jedna z najważniejszych cech, wyróżników memów.

Mem jest spójnym, całościowym, świadomym wytworem kultury umysłowości i aktywności kulturowej człowieka, ponieważ jego autor w procesie tworzenia musi wykazać się postawą twórczą, kreatywnością, a także być aktywny kulturowo, tzn. mieć pewien zasób wiedzy potrzebny do zbudowania nici porozumienia z potencjalnym odbiorcą. Twórca memu odnosi się do sytuacji, postaci, wydarzeń powszechnie znanych lub takich, które są ważne w danej społeczności, w danym kręgu kulturowym. Czyni to po to, by jego mem był odczytany w określony sposób. Memy internetowe – za Martą Jużą można nawet nazwać

wytworami odbiorców, ponieważ zwykle są one złożone z samych cytatów, z zastanych fragmentów kultury, z którymi twórcy memów zetknęli się jako odbiorcy. Memy internetowe są jednak dziełem nowym i na swój sposób oryginalnym¹⁶.

Mem internetowy jest wewnętrznie zorganizowany i uporządkowany. Wydawać by się mogło, że w Internecie nie ma żadnych reguł, ale mimo wszystko zauważyć można podobny schemat, pewien porządek w warstwie wizualnej i tekstowej memów. Najczęściej składają się one ze zdjęcia, grafiki, obrazu, przeróbki, fotomontażu, kolażu wraz z podpisem nad i/ lub pod obrazem zamieszczonym w centrum. Obie warstwy (wizualna i językowa) współgrają ze sobą i razem tworzą spójną, komplementarną całość, sekwencję znaków, która pozwala odbiorcy na interpretację i zrozumienie całościowego przekazu. Spełniona więc została także kolejna cecha, która pozwala na nazwanie memu tekstem kultury.

Memy są ogólnie dostępne. Można dokonać pewnego rodzaju dialogu z konkretnym memem poprzez różnego typu przeróbki, nawiązania czy

¹⁵ Richard Brodie podkreślił ważność owej „zaraźliwości”, tytułując swoją książkę o tematyce memetycznej *Wirus umysłu*. Tytułowy „wirus umysłu” to zdaniem autora: „element świata zewnętrznego zarażający ludzi takimi memami, które wywołują w ich zachowaniu zmiany prowadzące do utrwalenia i rozpowszechnienia wirusa (R. Brodie, *Wirus umysłu*, przeł. P. Turski, Łódź 1997, s. 32–33).

¹⁶ M. Juza, *Memy internetowe – tworzenie, rozpowszechnianie, znaczenie społeczne*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 4, s. 57.

odwołania. Można je zatem uznać za dobro zbiorowe (akcentowała to również Marta Wójcicka¹⁷), ponieważ jeden twórca, udostępniając swój mem w Internecie sprawia, że staje się on dobrem zbiorowym wszystkich zainteresowanych osób. Przy okazji wykorzystuje on często powszechnie znane inne dobra zbiorowe, jak np. zdjęcia dzieł sztuki.

Jedną z najważniejszych, kluczowych i charakterystycznych cech memu internetowego (tak jak memu z teorii memetycznej R. Dawkinsa, z której bierze on swój początek) jest wcześniej wspomniana „zaraźliwość”, czyli zdolność do rozprzestrzeniania się i dalszego rozwoju. Jak twierdzi Maciej Zaremba,

internetowe memy rozprzestrzeniają się niczym choroby zakaźne – szybko i globalnie¹⁸.

Medium, jakim jest Internet, najlepiej im to umożliwia. Siła memów i ich popularność tkwi właśnie w łatwości i szybkości ich rozpowszechniania i dalszego rozwoju, ponieważ mogą być dalej powielane, mogą też stać się inspiracją do różnego rodzaju przeróbek, rozwijania myśli jego twórcy. M. Juza zauważyła:

w trakcie przekazywania memu pierwotna informacja może ulegać modyfikacjom wprowadzanym przez kolejnych użytkowników¹⁹.

Łączy się z tym kolejny wyróżnik tekstu kultury, a mianowicie: mem internetowy można również uznać za efekt powtarzalności określonych zachowań wewnętrznych i zewnętrznych członków społeczeństwa – w tym wypadku ich skłonności do zachowań twórczych. Codziennie powstają nowe memy (mamy więc do czynienia z powtarzalnością zachowań), w których członkowie społeczności wyrażają swoje poglądy, sprzeciw czy aprobatę, uzewnętrzniając się, chcąc podzielić się z innymi swoim twórczym działaniem. Jednak nie każda werbalno-graficzna wypowiedź, trafiająca do Internetu, która ma formalnie kształt memu, może zostać

¹⁷ M. Wójcicka, *Memy internetowe jako nośnik pamięci zbiorowej*, [w:] *Popkulturowe formy pamięci*, pod red. S. Buryły, L. Gąsowskiej, D. Ossowskiej, Warszawa 2018, s. 160–170.

¹⁸ M. Zaremba, dz. cyt., s. 63.

¹⁹ M. Juza, dz. cyt., s. 54.

uznana za mem internetowy. Jeśli bowiem nie jest rozpowszechniona i powielona²⁰ – nie spełnia istotnego kryterium, jakim jest zaraźliwość²¹ – nie jest memem. Na konieczność wielokrotnego powielania zwracają uwagę m.in.: Wojciech Borkowski i Andrzej Nowak²².

Mem internetowy ma w dużym uproszczeniu wymiar duchowy – chodzi o jego sens przenośny, interpretację, która nie zawsze musi wiązać się z funkcją ludyczną, humorystyczną. Istnieją bowiem memy mające walor edukacyjny czy też o poważnym charakterze przekazywanych treści. Po części zauważyć daje się również ich wymiar materialny – możemy bowiem je pobrać i wydrukować, a później oglądać nie tylko na ekranie, w Internecie, ale mieć także fizycznie. W takiej wersji, w dalszym ciągu pozostaje on memem, można go bowiem dalej powielać za pomocą innych sposobów i środków.

Można rzec, że memy mają wymiar jednostkowy, bo tworzą je konkretni użytkownicy (jednostki), jednak ich zasięg – ze względu na to, że Internet nie ma granic – jest ogólnościowy (globalny).

Memy składają się zwykle z warstwy wizualnej i językowej. Dlatego też szeroko rozumiany język jest jednym z ważniejszych narzędzi, dzięki którym one powstają. Warstwa językowa jest ważna, ułatwia przekaz, pomaga w interpretacji. Niekiedy nie wystarcza sama sfera wizualna, wtedy pomocny jest komentarz w postaci tekstu.

Memy można uznać za pewnego rodzaju działanie artystyczne, które realizuje jakiś wzorzec kulturowy. Nazywane są one przez badaczy jednostkami spuścizny kulturowej²³ czy pamięci kulturowej²⁴. Są tym gatunkiem, który jest nośnikiem pewnych idei, bowiem:

memy internetowe są specyficznym wyrazem zaangażowania ich twórców w sprawy publiczne [...] mogą odzwierciedlać różne nastroje

²⁰ Zwraca się tym samym uwagę na płodność memów jako jedną z cech, o której pisał R. Dawkins, wymieniając trzy własności memów (analogicznie jak w przypadku genów): długowieczność, płodność oraz wierność kopiowania (R. Dawkins, dz. cyt., s. 147).

²¹ Zaraźliwość rozumiana jako łatwość udzielania się innym, rozprzestrzenianie się.

²² W. Borkowski, A. Nowak, *Wpływ społeczny jako model rozprzestrzeniania się memów*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt Memetyczny” 2005, nr 9, s. 44–68.

²³ R. Brodie, dz. cyt., s. 24.

²⁴ D. Wężowicz-Ziółkowska, *Jednostki pamięci kulturowej. Próba kulturoznawczej redefinicji i interpretacji hipotezy memetycznej*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt Memetyczny” 2014, nr 15, s. 11–26.

panujące w społeczeństwie i komentować kwestie, które są dla tego społeczeństwa ważne²⁵.

Tym samym, (często dodatkowo poprzez dosyć kontrowersyjne przeróbki obrazów czy tekstów) memy oddziałują na wyobraźnię i emocje odbiorców, którzy są członkami danej społeczności. Mogą wzbudzać w nich emocje pozytywne i negatywne, prowokować do dyskusji czy refleksji.

Stanowisko uznające memy internetowe za tekst kultury, zdają się potwierdzać również wypowiedzi badaczy. Małgorzata Kowalewska czyni to już w pierwszym zdaniu jednego z artykułów:

Mem internetowy jest jednym z ciekawszych tekstów kultury produkowanych i transmitowanych za pośrednictwem Sieci²⁶.

Jakub Nowak natomiast pod pojęciem internetowego memu rozumie

tekst kultury, który zyskał popularność poprzez (z reguły) spontaniczną dystrybucję online, odbywającą się przynajmniej do pewnego stopnia niezależnie od przemysłów kultury, z których symbolicznego repozytorium czerpią twórcy i odbiorcy memów²⁷.

J. Nowak użył jeszcze jednego istotnego określenia. Nazwał on bowiem mem gatunkiem kulturowym bardzo pasożytniczym, wyjaśniając przy tym że

punktem wyjścia i jednocześnie integralną, a zarazem główną [jego] cechą jest bezpośrednio przywołanie już istniejących tekstów kultury [...] Twórca memu sięga do repozytorium kulturowego, bierze z niego określone (z reguły popularne) treści i powiela je w twórczy sposób, a skutkiem owego przetworzenia jest też sugerowane odmienne (niezwykle skrajnie odmienne) odczytanie²⁸.

²⁵ M. Juza, dz. cyt., s. 58.

²⁶ M. Kowalewska, dz. cyt., s. 181.

²⁷ J. Nowak, *Memy internetowe: teksty (cyfrowej) kultury językiem krytyki społecznej*, [w:] *Współczesne media. Język mediów*, pod red. I. Hofman, D. Kępy-Figury, Lublin 2013, s. 227.

²⁸ Tamże, s. 232.

Mem zatem istnieje dzięki innym tekstom kultury, a poprzez korzystanie z nich, sam staje się nowym zjawiskiem – nowym tekstem kultury.

Na potwierdzenie powyższych stwierdzeń zaprezentuję wybrane przykłady memów – tekstów (cyfrowej, nowej, internetowej) kultury. Dla zobrazowania i pokazania różnorodności memów jako tekstów kultury, wybrałam kilka przykładów pochodzących z różnych mempleksów²⁹. Wyboru dokonałam spośród ogromnego bogactwa materiału. Wyselekcjonowane przykłady uznałam za najbardziej reprezentatywne, niosące za sobą ważne treści, nawiązujące do różnych tekstów kultury, pełniące funkcje inne niż tylko ludyczna, czysto humorystyczna czy rozrywkowa. Po obserwacjach i przeprowadzonych analizach memów, zdając sobie jednocześnie sprawę z istniejącego zróżnicowania realizacji gatunku memetycznego³⁰, uznaję memy internetowe za tekst kultury.

Pierwszy analizowany mem (il. 1) nawiązuje do Świąta Flagi, obchodzonego w naszym kraju 2 maja. W warstwie wizualnej zawiera zdjęcie chłopca stojącego na balkonie i trzymającego w rękach flagę Polski. W warstwie tekstowej zauważamy zapisy w dwóch kolorach: białym i czerwonym, nawiązujących do barw narodowych. Natomiast zamieszczony tekst to cytat słów marszałka Józefa Piłsudskiego. Współgra on ze zdjęciem i świętem, które być może stało się inspiracją do stworzenia tego memu. Można go zatem rozpatrywać jako tekst kultury, oddziałujący na emocje, będący nośnikiem idei, które społeczność uznaje za ważne.

Drugi mem (il. 2), mniej poważny, w warstwie wizualnej przedstawia popularną ostatnio w Internecie małpę – nosacza sundajskiego, który uznany jest za przykład stereotypowych cech i zachowań Polaków. W tym wypadku w warstwie tekstowej nawiązuje on do utworu patriotycznego z 1900 r. autorstwa Władysława Bełzy pod tytułem „Katechizm polskiego dziecka”, pochodzącego z tomiku o tym samym tytule. Wiersz znany jest także pod tytułami „Wyznanie wiary dziecięcia polskiego” czy „Katechizm

²⁹ Ze względu na ograniczenia objętościowe niniejszej publikacji, prezentuję i omawiam tylko osiem wybranych, najbardziej reprezentatywnych przykładów memów internetowych. Zdaję sobie jednocześnie sprawę z istniejącego zróżnicowania realizacji gatunku memetycznego i wielu przykładów, które trudno uznać za tekst kultury, spełniający wszystkie kryteria tego typu tekstu. Jednak po obserwacjach i przeprowadzonych analizach tego gatunku, uznaję memy internetowe za tekst kultury.

³⁰ Mowa tu o przykładach, w których trudno odnaleźć wszystkie wyznaczniki tekstu kultury, np. memach prześmiewczych, wyszydających czy obraźliwych.

młodego Polaka”. Nie bez przyczyny wybrano właśnie fragment tego wiersza, ponieważ on najlepiej kojarzy się z młodym Polakiem – uczniem, dla którego jest on najczęściej pierwszym zapamiętywanym wierszem. Mem ten poprzez nawiązanie do tego utworu sam staje się nowym tekstem, ponieważ odsyła do przenośnych znaczeń. Dla odbiorcy znającego mempleks, z którego pochodzi ten mem³¹, interpretacja nie jest problemem. Przekaz memu jest jasny – cytowany wiersz jest stereotypowo ważny dla statystycznego Polaka.

Inny przykład stanowią demotywatory, przez Wiktora Kołowieckiego uznane za specyficzny rodzaj memu szablonowego³². Pierwszy z nich (il. 3) przedstawia zdjęcie papieża Jana Pawła II wraz z fragmentem jego wypowiedzi na temat ojczyzny. Można przyjąć, że jest to rodzaj tekstu kultury, który utrwała dla przyszłych pokoleń ważne treści, staje się nośnikiem idei, wyjątkowej postaci i jej nauki – osoby ważnej nie tylko dla Polski i Polaków.

Kolejny demotywator (il. 4) w sferze tekstowej nawiązuje do słów Marka Twaina na temat patriotyzmu, w warstwie wizualnej zaś przedstawia flagę Polski, która powstała poprzez graficzny zabieg – scalono ją z serii zapisów POLSKA, zaprezentowanych w narodowych barwach i różnych rozmiarach. Obraz razem z tekstem tworzy spójną całość. Obie warstwy łączą się ze sobą, dając jasny, ważny dla naszej społeczności przekaz.

Następny demotywator (il. 5) również odnosi się do tematyki patriotycznej i przedstawia zdjęcie J. Piłsudskiego, a tekst współtworzący ten mem został zapisany w formie pytania otwartego. Każdy odbiorca powinien sam spróbować na nie odpowiedzieć. To interesujący przykład dialogu twórcy memu z jego odbiorcą. Obraz jest być może rodzajem wskazówki, ale nie wartościuje postaci na niej przedstawionej ani pozytywnie, ani negatywnie. Opowiedzenie się po którejś ze stron, autor memu pozostawia czytelnikowi, który może stwierdzić, że mamy lepszych lub gorszych przywódców niż J. Piłsudski.

³¹ Przykład ten jest częścią mempleksu, który tworzą memy nawiązujące do przywar, cech i stereotypowych zachowań Polaków.

³² W. Kołowiecki, *Memy internetowe jako nowy język Internetu*, „Kultura i Historia” [online] 2012, nr 21 [dostęp 12 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3637>.

Ostatni z memów patriotycznych (il. 6) to tekst nawiązujący w sferze wizualnej i tekstowej do rocznicy Powstania Warszawskiego. Jest rodzajem manifestu, wskazówki, chęci nakłonienia odbiorcy do refleksji nad bohaterami, ich czynami i historią. Utrwała więc ważne dla ojczyzny idee, oddziałuje na wyobraźnię, emocje, odwołuje się do ważnych dla Polaków wartości.

Dwa ostatnie przykłady (il. 7–8) to demotywatory nawiązujące do dzieł sztuki, a więc wchodzące w dialog z innymi tekstami kultury (obrazami *Dama z łasiczką* Leonarda da Vinci i *Krzyk* Edvarda Muncha). W tym wypadku ich autor, przekształcając dzieła, nieco je przerabia i tym samym unowocześnia przekaz dotyczący sztuki współczesnej. W obu przykładach widoczna jest chęć połączenia tradycji z nowoczesnością, co sprawia, że powstaje nowy tekst kultury, u swych podstaw bazujący na innych, powszechnie znanych.

Podsumowanie

W kontekście powyższej wypowiedzi nie będzie zaskoczeniem twierdzenie, że memy są oryginalnymi i niezwykle tekstami kultury, niosącymi informacje na temat naszej tradycji i ważnych dla społeczności idei. Memy internetowe czerpią obficie z innych tekstów kultury, a nawiązania międzytekstowe są w nich widoczne. Można też sformułować wniosek, że właśnie w tych nawiązaniach i kreatywnych, twórczych przeróbkach tkwi ich siła. Nie pełnią one wyłącznie funkcji rozrywkowej czy humorystycznej, ale także, a może przede wszystkim komentującą, informacyjną czy perswazyjną. Memy internetowe zasługują na miano współczesnego tekstu kultury, ponieważ wnoszą do kultury element nowości i niejednokrotnie są próbą połączenia tradycji z nowoczesnością i rodzajem dialogu pokoleń. Poprzez atrakcyjną dla odbiorcy formę, sposób przekazu i siłę oraz łatwość oddziaływania – są wśród użytkowników mediów nośnikiem różnych idei, oddziałują na wyobraźnię i emocje odbiorców. Stanowią (nowy) tekst kultury.

Ilustracja 1. Patriotyczny mem
Źródło: *Patriotyczny mem* [online] [dostęp 20 lutego 2019].
Dostępny w World Wide Web: http://spolecznaradom.edu.pl/galerie/Patriotyczny_mem/.

Ilustracja 2. Polak – znaleźziska i wpisy o #polak w Wykop.pl – od wpisu 21353071

Źródło: *Polak – znaleźziska i wpisy o #polak w Wykop.pl – od wpisu 21353071* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.wykop.pl/tag/polak/wszystkie/next/entry-21353071/>.

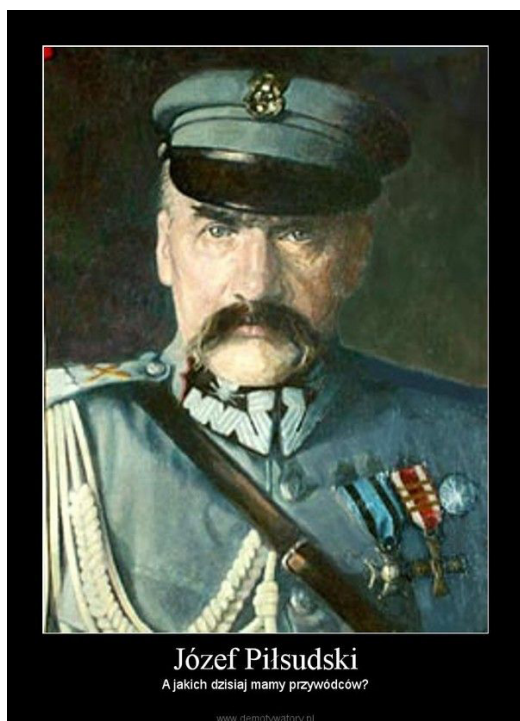
Ilustracja 3. Nie chcecie ojczyzny – Demoty Patriotyczne

Źródło: *Nie chcecie ojczyzny – Demoty Patriotyczne* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://demotypatriotyczne.pl/523/Nie-chcecie-ojczyzny>.

Ilustracja 4. Internauci o manewrze z Saryuszem-Wolskim: Mission Impossible

Źródło: *Internauci o manewrze z Saryuszem-Wolskim: Mission Impossible* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.polityka.pl/galerie/1-696636,15,internauci-o-manewrze-z-saryuszem-wolskim-mission-impossible.read>.

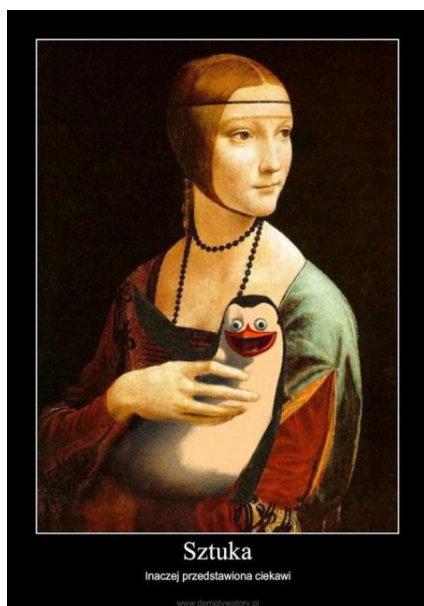
Ilustracja 5. Józef Piłsudski – Demotywatory.pl

Źródło: *Józef Piłsudski – Demotywatory.pl* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://demotywatory.pl/3195409/Jozef-Pilsudski>.

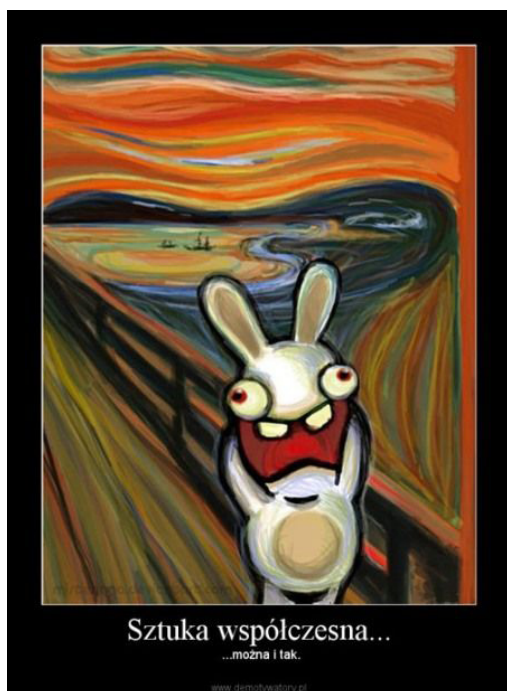
Ilustracja 6. Powstanie warszawskie – 1 sierpnia 1944 – Demotywatory.pl

Źródło: *Powstanie warszawskie – 1 sierpnia 1944 – Demotywatory.pl* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://demotywatory.pl/4180832/Powstanie-warszawskie--1-sierpnia-1944>.

Ilustracja 7. Sztuka – Demotywa-
tory.pl

Źródło: *Sztuka – Demotywatory.pl*
[online] [dostęp 20 lutego 2019]. Do-
stępny w World Wide Web: [http://
demotywatory.pl/3049673/Sztuka](http://demotywatory.pl/3049673/Sztuka).

Ilustracja 8. Sztuka współcze-
sna... – Demotywatory.pl

Źródło: *Sztuka współcze-
sna... – Demotywatory.pl*
[online] [dostęp 20 lutego
2019]. Dostępny w World
Wide Web: [https://demoty-
watory.pl/3190152/Sztuka-
wspolczesna](https://demoty-
watory.pl/3190152/Sztuka-
wspolczesna).

Bibliografia

- Bartmiński Jerzy, Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, *Tekstologia*, Lublin 2009.
- Borkowski Wojciech, Nowak Andrzej, *Wpływ społeczny jako model rozprzestrzeniania się memów*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt Memetyczny” 2005, nr 9, s. 44–68.
- Brodie Richard, *Wirus umysłu*, przeł. Piotr Turski, Łódź 1997.
- Burkacka Iwona, *Intertekstualność współczesnej komunikacji. Memy a teksty kultury*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze” 2016, nr 32, s. 75–91.
- Dawkins Richard, *Samolubny gen*, przeł. Marek Skoneczny, Warszawa 1996.
- Głowiński Michał, Kostkiewiczowa Teresa, Okopień-Sławińska Aleksandra, Sławiński Janusz, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2008.
- Inny słownik języka polskiego*, red. Mirosław Bańko, T. P...Ż, Warszawa 2000.
- Juza Marta, *Memy internetowe – tworzenie, rozpowszechnianie, znaczenie społeczne*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 4, s. 49–61.
- Kołowicki Wiktor, *Memy internetowe jako nowy język Internetu*, „Kultura i Historia” [online] 2012, nr 21 [dostęp 12 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3637>.
- Kowalewska Małgorzata, *O rozumieniu i o braku rozumienia dla memów*, [w:] *E-gatunki. Dziennikarz w nowej przestrzeni komunikowania*, red. Wiesław Godzic, Zbigniew Bauer, Warszawa 2015, s. 181–201.
- Maryl Maciej, *Teksty – kultury – uczestnictwa*, [w:] *Teksty kultury uczestnictwa*, red. Andrzej Dąbrówka, Maciej Maryl, Aleksandra Wójtowicz, Warszawa 2016, s. 9–20.
- Niekrewicz Agnieszka Anna, *Od schematyzmu do kreacyjności. Język memów internetowych*, Gorzów Wielkopolski 2015.
- Nowak Jakub, *Memy internetowe: teksty (cyfrowej) kultury językiem krytyki społecznej*, [w:] *Współczesne media. Język mediów*, red. Iwona Hofman, Danuta Kępa-Figura, Lublin 2013, s. 227–238.
- Podstawa programowa z komentarzami, T. 2: Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, Warszawa 2008.
- Słownik języka polskiego*, red. Witold Doroszewski, t. 7, Warszawa 1965.
- Słownik pojęć i tekstów kultury*, red. Ewa Szczęśna, Warszawa 2002.
- Słownik terminologii medialnej*, red. Walery Pisarek, Kraków 2006.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. Stanisław Dubisz, T. 3: P–Ś, Warszawa 2003.

- Wężowicz-Ziółkowska Dobrosława, *Jednostki pamięci kulturowej. Próba kulturowo-naukowej redefinicji i interpretacji hipotezy memetycznej*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt Memetyczny” 2014, nr 15, s. 11–26.
- Wójcicka Marta, *Memy internetowe jako nośniki pamięci zbiorowej*, [w:] *Popkulturowe formy pamięci*, red. Sławomir Buryła, Lidia Gąsowska, Danuta Ossowska, Warszawa 2018, s. 159–172.
- Zaremba Maciej, *Memy internetowe (2010–2011)*, „Media i Społeczeństwo” 2012, nr 2, s. 60–73.
- Żółkiewski Stefan, *Teksty kultury. Studia*, Warszawa 1988.

Strony internetowe

- Internauci o manewrze z Saryuszem-Wolskim: Mission Impossible* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.polityka.pl/galerie/1696636,15,internauci-o-manewrze-z-saryuszem-wolskim-mission-impossible.read>.
- Józef Piłsudski – Demotywatory.pl* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://demotywatory.pl/3195409/Jozeif-Pilsudski>.
- Nie chcecie ojczyzny – Demoty Patriotyczne* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://demotypatriotyczne.pl/523/Nie-chcecie-ojczyzny>.
- Patriotyczny mem* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: http://spolecznaradom.edu.pl/galerie/Patriotyczny_mem/.
- Podstawa programowa z komentarzami, t. 2, Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum* [online] Warszawa 2008 [dostęp 12 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: [http://www.bc.ore.edu.pl/Content/232/Tom+2+\]%C4%99zyk+polski+w+szkole+podstawowej%2C+gimnazjum+i+liceum.pdf](http://www.bc.ore.edu.pl/Content/232/Tom+2+]%C4%99zyk+polski+w+szkole+podstawowej%2C+gimnazjum+i+liceum.pdf).
- Polak – znaleźziska i wpisy o #polak w Wykop.pl – od wpisu 21353071* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.wykop.pl/tag/polak/wszystkie/next/entry-21353071/>.
- Powstanie warszawskie – 1 sierpnia 1944 – Demotywatory.pl* [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://demotywatory.pl/4180832/Powstanie-warszawskie--1-sierpnia-1944>.
- Słownik języka polskiego PWN* [online] [dostęp 12 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://sjp.pwn.pl/>.

Sztuka – Demotywatory.pl [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <http://demotywatory.pl/3049673/Sztuka>.

Sztuka współczesna... – Demotywatory.pl [online] [dostęp 20 lutego 2019]. Dostępny w World Wide Web: <https://demotywatory.pl/3190152/Sztuka-wspolczesna>.

Are memes a text of culture?

ABSTRACT: Internet memes that are popular on the Web are a kind of commentary on various types of events and occurrences. They perform many functions, from ludic, informational, to persuasive. Their creators always try to surprise the audience with creativity. The aim of this article is to try to answer the question posed in the title: are memes texts of culture? Given the lexicographic data and proposals of researchers on defining the text of culture, memes can be considered as a text of this kind. Memes, just as the texts of culture constitute a significant, coherent and conscious product of the culture, mentality and cultural activity of man. They are an internally organized, ordered according to specific rules, a product of the whole culture. As functioning on the Web, they are a collective good that is able to spread and develop. Thus, one of the most important features is revealed, which is rooted in the memetic theory of Richard Dawkins, namely “contagiousness”. Internet memes are a product that implements a certain established cultural pattern. Through their construction, the way of transmission and the power of influence are among media users a carrier of certain ideas, they also influence the imagination and emotions of recipients. They are a new text of (digital) culture.

KEYWORDS: memes, Internet memes, cultural text, production of culture, Internet.